

TUDOMÁNYOS MÓDSZERTAN

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével

Készítette: Kőhegyi Gergely, Kutrovátz Gábor, Margitay Tihamér, Láng
Benedek, Tanács János és Zemplén Gábor

Szakmai felelős: Kőhegyi Gergely

2011. január

TUDOMÁNYOS MÓDSZERTAN

Sillabusz

Kőhegyi Gergely, Kutrovácz Gábor, Margitay Tihamér, Láng Benedek, Tanács János és
Zemplén Gábor

A tantárgy oktatásának célja:

A tantárgy célja kettős. Egyrészt a közgazdaságtan tudományos jellegével, másrészt a közgazdasági ismeretek általános rendszerezési és kommunikációs technikáival kívánunk foglalkozni a kurzus során. A közgazdaságtan és általában a tudományos elméletek sajátosságainak vizsgálata, különös tekintettel a tudományok fejlődésével kapcsolatos nézetekre, megalapozza a közgazdasági elméletek történeti szempontú tanulmányozását – amelyet a következő félévben kezdenek meg a hallgatók –, valamint lehetőséget ad tudományos módszerek problémáinak és erősségeinek szisztematikus vizsgálatára. Az ismeretek rendszerezési és kommunikációs képességének fejlesztése pedig szoros kapcsolatban áll a tudományos érvelések megértésével és elemzésével. A második célnak megfelelően tehát ezen érvelések értékeléséhez, kritikai vizsgálatához és produkciójához szükséges eszközökkel, módszerekkel kívánjuk ellátni a hallgatókat, amelyeket közgazdasági ismeretek írott formájú, vagy szóbeli közlésekor, illetve vitahelyzetekben is sikerrel alkalmazhat. A téma absztrakt jellege miatt sok példával és gyakorlatias feladatokkal kívánjuk a kurzust kiegészíteni, amely az elméleti ismeretek elsajátítását segíti.

A tantárgy tartalma:

A kurzus az oktatási céljainak megfelelően két viszonylag jól elkülöníthető részre tagolódik. Az előadásokon döntően a tudományelméleti problémákat, a

szemináriumokon pedig leginkább az érveléstechnika-logika fontosabb témaköreit tanulmányozzuk és alkalmazzuk.

Tudományelméleti problémák tárgyalása tematikusan történik. Rövid bevezetés és az alapfogalmak tisztázása, valamint az alapproblémák felvillantása után a tudományos elméletek jellegzetességeivel, a vizsgálat tárgyával való kapcsolatával foglalkozunk. Mindezek után az elméletek finomszerkezetét, alapkategóriáit és céljait vesszük górcső alá. A tudományos törvényszerűségek ellenőrzésével és elvetésével kapcsolatos nézetek tárgyalása után térünk át a különböző tudományfilozófiai iskolák tudományfejlődéssel és demarkációval kapcsolatos nézeteinek tárgyalására.

A kurzus első részében az érvelések szerkezetének feltárásával, valamint a kijelentések és predikátumok formális logikájának szisztematikus tárgyalásával foglalkozunk. Az érveléstechnikai eszköztár ismertetését a vitaszituációs, logikai és pragmatikai alapfogalmak bevezetésével kezdjük. Mindezt követi az informális logikai és egyéb érveléstechnikai eszközök ismertetése és alkalmazása. Az ismeretek elsajátítását gyakorlati elemzési feladatokkal és vitaszituációs gyakorlatokkal kívánjuk segíteni.

Kötelező irodalom:

- (KLZ) Kutrovácz, Gábor – Láng Bendek – Zemplén Gábor. 2008. A tudomány határai. Budapest: Typotex (1-3., 5. és 12-13. fejezetek, valamint egy szabadon választott fejezet)
- (MF) Friedman, Milton. 1986. A pozitív közgazdaságtan módszertana. In: Friedman, M.: Infláció, munkanélküliség, monetarizmus. KJK, 17–50. o. (**vagy** eredetiben:
<http://academic2.american.edu/~dfagel/Class%20Readings/Friedman/Methodology.pdf>)
- (PS) Samuelson, Paul Anthony. 2000 A metodológia problémái – vita. (részletek). In: Gazdaságelméleti olvasmányok: Alapművek, alapirányzatok (szerk. Bekker

Zsuzsa). Budapest: Aula, 605–608. o. (**vagy** eredetiben és részletesebben: http://www.google.com/books?hl=hu&lr=&id=goa--dQ_eHUC&oi=fnd&pg=PA107&dq=samuelson+problems+of+methodology&ots=5W_aYIUb7y&sig=bWC8IKVz5xGhWqbA22yj14JMkiw#v=onepage&q=samuelson%20problems%20of%20methodology&f=false)

Tematika heti bontásban:

1. hét:

- *Előadás:* Bevezetés. A tudományos módszer és a tudományok: Közös jellemzők és különbségek. Különböző megközelítésmódok: Ismeretelmélet, logika, tudományfilozófia, science studies, tudománytörténet. Különböző tudásformák és jellemzőik. Tudásunk forrása: Tapasztalat, emlékezet, közlés, következtetés. Tudás és tudomány viszonya.

2. hét:

- *Előadás:* Tudományos elméletek felépítése és alkalmazása. A tudományos törvények fogalma, eredete, típusai és jellemzői. Tudományos törvények jellege: kontrafaktualitás és modalitás. Determinisztikus és statisztikus törvényszerűségek. Természeti és társadalmi törvényszerűségek

3. hét:

- *Előadás:* Tudományok alapvető kategóriái: Tér, idő és okság. Kvantitatív mennyiségek és változásuk. Statika és dinamika. A determinizmus és az oksági viszonyok azonosításának problémája. Különböző megközelítésmódok, modellalkotási problémák. Diszkrét és folytonos,

4. hét:

- *Előadás:* Elmélet és tapasztalat viszonya: Megfigyelés, mérés, kísérletek. A kvantifikálás, a reprezentatívítás és az értelmezés problémái. Beavatkozások vizsgálat tárgyát képező rendszerbe. Kontrollált kísérletek és statisztikai adatelemzés. Kísérletek szerepe a társadalomtudományokban.

5. hét:

- *Előadás:* Tudományos elméletek megerősítése és elvetése. Verifikáció és a tudományos elméletek tapasztalati ellenőrzése. Konfirmáció és a Bayesiánus valószínűségi interpretáció. Az indukciós eljárások problémái. Falszifikáció és a cáfolat ereje. A Duhem-Quine aluldetermináltsági tézis.

6. hét:

- *Előadás:* Redukcionizmus és unifikáció: Elméletek redukciója 'alapvetőbb' elméletekre. Különböző elméletek egyesítése. Analógiák használata a tudományokban. Különböző szinteken megjelenő elméletek. Makroelméletek mikroszintű megalapozhatósága. A módszertani individualizmus kérdése. Folytonosság versus szintbeli ugrások. Egyéni és társadalmi viselkedés.

7. hét:

- *Előadás:* Realizmus, antirealizmus, instrumentalizmus. Elméletek és a valóság viszonya. Elméleti entitások létezésének és elméleti feltevéseink, törvényszerűségeink valóságosságának kérdése. Érvek és ellenérvek. Különböző filozófiai álláspontok: Naiv verziók, struktúrealizmus, entitásrealizmus, megfigyelési realizmus, konvencionálizmus, empirizmus, konstruktivizmus.

8. hét:

- *Előadás:* A tudományos magyarázat típusai. A deduktív nomologikus és az induktív statisztikus modell. A magyarázó egyesítés szerepe. Tudományos magyarázatok statisztikai relevanciája. A teleologikus és az intencionális magyarázat sajátosságai. Magyarázat és előrejelzés viszonya.

9. hét:

- *Előadás:* Vita a közgazdaságtan módszertanáról: Milton Friedman és a pozitív közgazdaságtan módszertana. Paul Anthony Samuelson reakciója.
Kötelező irodalom erre az órára: (MF) és (PS)!

10. hét:

- *Előadás: Demarkáció és tudományfejlődéelméletek: Tudományfilozófiai „iskolák” I.* 19. századi gyökerek: matematikafilozófiai irányzatok és a pozitívizmus. A Bécsi Kör filozófiája és a 'bevett nézet'. Karl Popper és a tudományos tudás gyarapodása. Quine, a holizmus doktrína és a konvencionalizmus.

11. hét:

- *Előadás: Demarkáció és tudományfejlődéelméletek: Tudományfilozófiai „iskolák” II.* Pszichológiai és történeti fordulat a tudományfilozófiában. Az észlelés és a tapasztalat esetlegessége. Tudományos felfedezések szerepe. Polányi Mihály és a hallgatóságos következtetés logikája. T. S. Kuhn és a paradigma fogalma. A kuhn-i fordulat tudományfejlődési modellje. A normáltudomány természete és a tudományos forradalom. Az inkommenzurábilis probléma. Lakatos Imre és a tudományos kutatási programok metodológiája. A tudománytörténet szerepe a tudományfejlődés magyarázatában. Kuhn későbbi tézisei, evolúciós episztemológia.

12. hét:

- *Előadás: Tudománytörténet Demarkáció és tudományfejlődéelméletek: Tudományfilozófiai „iskolák” III.* Paul Feyerabend és az 'anything goes'-elv. Kuhn és Lakatos kritikája. Szociálkonstruktivizmus és relativizmus. Naturalizált episztemológia és tudásszociológia. A tudásszociológia erős

programja és a tudományfejlődés. Bruno Latour tudományantropológiája. A tudománytörténet szerepe.

13. hét:

- *Előadás:* Működésben a tudomány. A tudomány, mint emberi tevékenység. Tudomány és technikai fejlődés viszonya. Kritikai irányzatok és a „science studies”. A ‘tudományháború’. A jelen kor tudománya. A tudomány intézményrendszere, kutatóintézetek, publikációs csatornák, tudománypolitika és tudományos kommunikáció. Áttekintés.